

JEP

Araştırma Makalesi • Research Article

Dezavantajlı Gruplar Açısından Yoksulluk Profilleri

Poverty Profiles in Terms of Disadvantaged Groups

Tuncay GÜLOĞLU^a
Gülhan GÜVEN ÇEPNİ^{b, 1}

^a Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Bölümü, Yalova/Türkiye, ORCID: 0000-0003-0191-0009

^b Doktora Öğrencisi, Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler, Yalova/Türkiye, ORCID: 0000-0001-7498-8558

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru: 27.03.2022

Revizyon: 11.04.2022

Kabul: 16.04.2022

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlılık,
Dezavantajlı Gruplar, Yoksulluk

ÖZET

Toplum genelinin; eğitim, istihdam, sermaye, sağlık, bilgi ve toplum desteği gibi kaynaklara erişiminin serbest olmasına karşın, bazı bireylerin çeşitli nedenlere bağlı olarak kaynaklara erişiminin kısıtlanması durumu dezavantajlılık olarak ifade edilmektedir. Bununla beraber yaş, cinsiyet, eğitim, istihdam halinde olup olmama hali, mekânsal nedenler ve topluma özgü kriterler bazı bireyleri dezavantajlı grup içerisine dahil olmasına neden olmaktadır. Dezavantajlı grupların sınıflandırılması konusunda evrensel bir uzlaşma bulunmamakta ve toplumsal, iktisadi ve kültürel bakış açılarına göre, ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır. Bu çerçevede çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, eşcinseller veya azınlıklara yönelik ayrımcı tutumlar bireylere dezavantajlılık özelliği kazandırmaktadır. Yoksulluk dezavantajlılığın en temel özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Dezavantajlı grup içerisinde yer alan bireyler sahip oldukları özellikler (cinsiyet, yaş, ırk vb.) ve birçok etkene bağlı olarak yoksulluğu farklı şekillerde yaşamakta ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de dezavantajlı olarak belirlenen grupların yoksulluklarını ele alarak rapor ve istatistikler yardımıyla literatüre katkı sağlamaktır. Çalışmada yoksulluk ve dezavantajlılık kavramları açıklanmış ve dezavantajlı grupların kimlerden oluştuğu ifade edilmiştir. Son olarak çalışmanın ana konusunu oluşturan dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan; kadın, çocuk, yaşlı, engelli ve eski hükümlü yoksulluğu, TÜİK, Eurostat verileri, UNICEF raporları ve güncel araştırma raporları yardımıyla değerlendirme yapılmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 27.03.2022

Revised: 11.04.2022

Accepted: 16.04.2022

Keywords: Being Disadvantaged,
Disadvantaged Groups, Poverty

ABSTRACT

Although access to resources such as education, employment, capital, health, information and community support of society is free in general, the situation where some individuals' access to resources is restricted because of various reasons is expressed as a disadvantage. In this regard, age, gender, education, employment status, spatial reasons, and community-specific criteria cause some individuals to be included in the disadvantaged group. There is no universal consensus on the classification of disadvantaged groups and it differs among countries according to social, economic, and cultural perspectives. In this respect, discriminatory attitudes towards children, young

¹ Sorumlu Yazar / Corresponding Author

e-posta: gulhan_548@hotmail.com

Atif: Güloğlu, T. & Güven Çepni, G. (2022). Dezavantajlı Gruplar Açısından Yoksulluk Profilleri, *Journal of Economics and Political Sciences*, 2(1), 80-101.

people, the elderly, the disabled, women, or minorities make individuals disadvantaged. Poverty emerges as the most basic characteristic of being disadvantaged. Individuals in the disadvantaged group face poverty in different ways and are exposed to social exclusion, depending on their characteristics (i.e. gender, age, race, etc.) and many other factors. The purpose of the present study is to contribute to the literature by addressing the poverty of disadvantaged groups in Turkey with the help of reports and statistics. The concepts of poverty and disadvantage are explained in the study, and it is stated who the disadvantaged groups are. Finally, the poverty of women, children, elderly, disabled and ex-convicts, who are among the disadvantaged groups that constitute the main subject of the study, is evaluated with the help of the data of TURKSTAT, EUROSTAT, UNICEF reports, and current study reports.

1. Giriş

Yoksulluk, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur (Aktan & Vural, 2002: 39-40). Yoksulluğun sadece iktisadi yönüne vurgu yapan bu tanım yaşadığımız bu çağda yoksulluk tanımını eksik kılmaktadır. Bu bakımdan yoksulluk, bireylerin yaşadığı gelir azlığının yanında toplumun genel tüketim kalıplarına erişemeyen ve dolayısıyla topluma dahil olamayan bireyler veya gruplar olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluğa ilişkin çok boyutlu bir tanım getiren ve yoksulluk problemine toplumsal bir bakış açısı kazandıran bu yaklaşım, literatürde sosyal dışlanma yaklaşımı olarak ele alınmaktadır (Erdem, 2009: 329; Yüksel Arabacı, 2017: 149).

Sosyal dışlanma bağlamında yoksulluk yaklaşımı, bireylerin dezavantajlılığını şekillendiren nedenlere odaklanmakta ve yoksulluk- dezavantajlı gruplar arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Nitekim, “Bazı fertlerin fiziksel veya zihinsel durumlarından ötürü kendi varlıklarını devam ettirecek bir gelir edememeleri (engelliler); daha önce kazanma gücüne sahip olup, bunu kaybedenlerin varlığı (yaşlılar); fiziksel veya zihinsel bir engeli bulunmayıp, çalışmak isteyen fakat iş bulamayan bireylerin bulunması (gençler, kadınlar vb.)” gibi faktörler, dezavantajlı grupta yer alan bireylerin toplumdaki statüsünün yerinin korunmasını engellemektedir. (Yüksel Arabacı, 2019: 185; Sastry, 2012: 12). Bu durum aynı zamanda bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlayan bağların zayıflamasına neden olmaktadır (Hoban, 2019: 48). Yoksulluk ve dezavantajlı gruplar arasındaki ilişkiye akademik açıdan yapılan araştırmalarda ise, dezavantajlı grupların “doğal afetlere ve

piyasa tehlikelerine direnme yetenekleri zayıf olduğunu ifade ederek, çeşitli içsel ve dışsal nedenlerle üretim ve geçim zorluğu yaşayan kişiler” olduğunu belirtmiştir. Sosyolojik çevrelerden ise dezavantajlı grupların “ekonomik bakımdan kötü, yaşam kalitesi düşük seviyede, öznel dayanıklılığın zayıf ve gelişme potansiyeli olmayan toplumlardaki özel sosyal gruplar” olarak ifade edilmiştir (Hong, 2004: 55-56).

Bu çalışmada ilk olarak yoksulluk ve yoksulluk türlerinin ele alınacaktır. Daha sonra dezavantajlılık kavramı ve dezavantajlı gruplar içeriği konusunda genel bir çerçeve çizildikten sonra dezavantajlı gruplar açısından yoksulluk profilleri ele alınacaktır. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın genel hatları ifade edilecektir.

2. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk, halkın veya bireyin insan yakışır bir hayat sürebilmesi ve insani gereksinimlerini asgari düzeyde karşılayabilmesi durumudur (Oktik, 2008: 25). Bireylerin veya ailelerin yaşamını sürdürmeleri için gerekli olan ihtiyaçlar toplumsal koşullara ve ülkeye bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Yoksulluk, içerisinde çok boyutluluğu barındırarak farklı şekillerde tanımlanabilmektedir (Aktan & Vural, 2002: 40). Bu bağlamda literatürde çoğunlukla mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, insani yoksulluk kavramları kullanılmaktadır.

Mutlak yoksulluk, “Asgari bir yaşam standardına erişememe durumu” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyacı karşılayamayanlar mutlak yoksul olarak kabul edilmektedir. Daha sonra Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından mutlak yoksulluk kavramı genişletilmiştir. ILO, 1977

mutlak yoksulluğun tanımını genişleterek “gıda, barınma, giyim başta olmak üzere özel tüketim için minimum ihtiyaçları belirleyerek, temiz içme suyu, kanalizasyon, kamu ulaşımı, eğitim ve sağlık hizmetleri” gibi bireylerin insana yaraşır bir hayat sürmesine olanak sağlayan bir takım kamusal ihtiyaçları da mutlak yoksulluk tanımının içerisinde dahil etmiştir (Yüksel Arabacı, 2017: 152-153). Mutlak yoksulluk sınırının belirlenmesinde Dünya Bankası bir bireyin alması gereken günlük kalori ihtiyacını belirleyerek mutlak yoksulluk sınırını belirlemektedir. Bu bağlamda Dünya Bankası'nın belirlediği mutlak yoksulluk sınırı, “uluslararası karşılaştırmalarda satın alma gücü paritesine göre, kişi başı günlük 1, 2.15 veya 4.30 Amerikan Doları seviyesi” olarak ifade edilmiştir (Aydın & Güloğlu, 2011: 91).

Nispi (görelî) yoksulluk kavramı, “bir kişinin veya grubun yaşam düzeyini, kendisinden daha yüksek gelire sahip bir referans grubunun geliriyle karşılaştırması sonucunda ortaya çıkan bir olgu” olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2017: 91). Diğer bir yandan nispi yoksulluk bazı kesimler tarafından “dışlanma, ayrımcılık, adaletsizlik duyguları vb. kişiye özgü tanımlanabilir veyahut da ölçülebilir toplumsal ve psikolojik tepkiler” olarak ifade etmektedir (Duclos & Gregoire, 2002: 1). Bu bağlamda nispi yoksulluğun en genel tanımı yapıldığında bireyin toplumun genel refah seviyesine erişememe durumu olarak ifade edilmektedir (TÜSİAD, 2000: 98).

Mutlak ve nispi yoksulluk kavramlarının önemi ülkelerin gelişmişlik seviyeleriyle ilintilidir. Bu bağlamda, az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde; temiz suya erişim, gıdaya erişim, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamama veyahut da okur yazar olmama gibi birtakım sorunlara sahip olması mutlak yoksulluğu daha önemli kılarken; gelişmiş ülkelerde görülen fırsat eşitliğinin dağılımı, sosyal ve siyasal alanda etkin katılımının sağlanamaması ya da sosyal dışlanma gibi sorunların varlığı söz konusu ülkelerde, nispi yoksulluk önem arz etmektedir (Metin, 2014: 6317).

Gelir yoksulluğu ise birey veya hanehalkının temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli asgari gelir seviyesinden mahrumiyetidir. Gelir yoksulluğu içerisinde tanımlanan asgari gelir seviyesi yoksulluk

sınırı kavramı içerisinde ele alınır. Bu bağlamda yoksulluk sınırının altında kalan birey veya hanehalkı yoksul olarak ifade edilmektedir (Aksan, 2009: 29). Bu yaklaşımda, ülkelerin farklı sosyoekonomik özelliklere sahip olması, global bir yoksulluk sınırı belirlemede problem oluşturduğu için farklı yoksulluk sınırları tespit edilmesine neden olmaktadır (Aktan & Vural, 2002).

İnsani yoksulluk kavramı, uzun ve sağlıklı bir yaşam standardına ve bilgiye erişememe olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1997 yılında İnsani Gelişme raporunda insani gelişme kavramı açıklanmış ve insani gelişmeyi yoksulluğu ortadan kaldırma görevi göreceğinden bahsetmiştir. Söz konusu raporda insani yoksulluk endeksi geliştirilerek yoksulluğun ölçülebilir değerlerinden ziyade, temel boyutlarını ifade etmiştir. Bu bağlamda insani yoksulluk endeksinde; kısa yaşam süresi, temel eğitimden yoksunluk, kamusal ve özel kaynaklara erişememe endeksin temel ölçütleri olarak ifade edilmiştir (Metin, 2014: 6326-6327).

İnsani yoksulluğun ölçülmesi için yoksulluğun birçok göstergesi altında belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda Amartya Sen'in yapabilirlik yaklaşımından doğan yapabilirlik parametreleri doğrultusunda insani yoksulluk endeksi geliştirilmiştir. Bu endekste sağlık boyutunun göstergesi, doğumdan itibaren yaşam beklentisi; eğitim boyutu, ortalama eğitim süresi ve beklenen eğitim süresi göstergesi ve insanca yaşam standardı boyutu ise kişi başı milli gelir göstergesini oluşturmaktadır (Özdemir, 2017: 200-201).

Yoksulluk kavramına dezavantajlı gruplar açısından tanımlandığında ise “Yoksulluk ve ortaya koymuş olduğu temel ekonomik, kültürel ve sosyal olanaklardan uzak kalabilme durumu” olarak tanımlanmaktadır. Dezavantajlı gruplar toplumda iktisadi yapı, cinsiyet yaş ve köken gibi birçok farklı etkenlerden etkilenmekte ve farklı yoksulluk türlerini deneyimlemektedir. Bu süreçte dezavantajlı bazı gruplar toplumun genel tüketime katılamamaktayken bazıları ise yoksulluğu çok boyutlu olarak yaşamaktadır (Özer & Çolak, 2015: 483).

3. Dezavantajlılık Kavramı

Dezavantajlılık kavramı, bireyin kendi kendini idame ettirebilmesi için gerekli araçlara erişiminin kısıtlanması olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla toplumun çoğunun kaynaklara erişiminin serbest olduğu ve bunların kullanımının engellenmesi bireyi dezavantajlı konumuna düşmesine neden olmaktadır. Söz konusu kaynaklar; özerklik, teşvik, sorumluluk, kendine saygı, toplum desteği, sağlık, eğitim, bilgi, istihdam, sermaye vb.. unsurlar olarak sıralanmaktadır. Örneğin ulaşım araçlarının engellilere yönelik uygun bir şekilde tasarlanmaması engellilerin toplumunun kullandığı kaynaklara yeterli erişiminin kısıtlanmasına yol açarak onları dezavantajlı duruma düşürebilmekte ya da kadınların istihdam veya eğitim fırsatlarına erişiminin toplumsal öğelerden ya da hükümet politikalarından kaynaklanan nedenlerle kısıtlanması onları dezavantajlı konuma itebilmektedir. Aynı şekilde gençlerin bireysel refahları için gerekli tüketimi gerçekleştirememesi sosyal dışlanmışlıklarını arttırarak dezavantajlı kavramı içerisine dahil edilebilmektedir (Mayer, 2003: 2-4). Bu bağlamda dezavantajlılık; cinsiyet, yaşlılık, engellilik gibi bireyin kendisinden kaynaklanan özelliklere bağlanacağı gibi, birey dışında meydana gelen göç, istihdam darlığı, fırsat eşitsizliği, kaynak yetersizliği gibi etkenlere bağlı karşılıklı etkileşim göstererek ivme kazanmaktadır (Ak, 2019: 5).

Dezavantajlı gruplar, çalışma ilişkileri literatüründe genellikle savunmasız veya kırılgan gruplar olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, savunmasız/ kırılgan gruplar; refah bir yaşam süremeyen ve dezavantajlılıklarından dolayı, gelişim fırsatlarından yoksun olan kimseler olarak ifade edilmekle birlikte, cinsiyet, ırk, belirli bir toplulukta doğma veya her topluma özgü kriterlere göre, ayrımcılığa maruz kalan kişiler de dezavantajlı gruplar içerisine dahil edilmektedir. Uluslararası İnsan Hakları Hukukuna göre dezavantajlı gruplar “ücretsiz ve serbest erişimleri garanti edilen haklara özgürce erişimlerine izin verilmeyen kişiler” olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Çalışma Yaşam Koşulları Geliştirme Vakfı’na göre dezavantajlı kişiler “Genel nüfustan, etnik azınlıklardan, göçmenlerden, engellilerden, evsizlerden, madde bağımlılığı ile mücadele edenlerden daha yüksek bir yoksulluk ve sosyal dışlanma riski yaşayan gruplar, izole edilmiş yaşlı insanlar ve çocukların tümü

genellikle düşük eğitim seviyeleri ve işsizlik veya eksik istihdam, mülteciler, vatansız kişiler, savaş mağdurları gibi daha fazla sosyal dışlanmaya yol açabilecek zorluklarla karşılaşmaktadır” ve dezavantajlı grup içerisinde dahil edilmektedir (Sastry, 2012: 11-12).

Dezavantajlı grupların sınıflandırılması konusunda evrensel bir uzlaşma bulunmamakta ve toplumsal, iktisadi ve kültürel bakış açılarına göre ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır (Yasım, 2019: 2-3). Bu bağlamda, Whelan, Maitre ve Nolan’a göre dezavantajlı bireyler; hasta ya da engelli, işsiz, evde tam zamanlı çalışan, hanede üç veya daha fazla çocuğu olan ve 65 yaş ve üzerinde olanlar sayılırken (Whelan, Maitre & Nolan, 2007: 75); Barret’e göre; engelliler, yalnız ebeveynler, etnik azınlıklar, elli yaş ve üzeri olanlar, düşük nitelikli olanlar ve yoksullar dezavantajlı grup içerisine dahil edilmektedir (Barret, 2010: 18). Avrupa Cinsiyet Eşitliği Bürosu ise, dezavantajlı bireyleri; toplumdan izole edilmiş bir şekilde yaşamını sürdüren yaşlılar, etnik azınlıklar, engelliler ve çocuklar olarak sıralamakla birlikte; toplumun geneline göre yüksek bir şekilde yoksulluk, yoksunluk çeken sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kalmış şiddet riski içinde olan bireyleri dezavantajlı kesim içerisinde olacağını ifade etmiştir (European Institute for Gender Equality, 2021). Aynı şekilde dezavantajlı grupların kimlerden oluşacağına ilişkin genel bir çerçeve Tablo 1 de aktarılmaktadır.

Tablo 1. Çeşitli Yazarlara Göre Dezavantajlı Grupların Tanımları

Burningham& Thrush (2010)	Sosyal dışlanma içerisinde olan “İşsizlik, yoksulluk, düşük gelir, barınma güçlüğü, suç oranının artışı, sağlık problemleri, ailevi sıkıntılar....”
Semerci (2011)	Çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, eşcinseller veya azınlıklara yönelik ayrımcı tutumlar bireyleri dezavantajlılık özelliği kazandırır ve yoksulluk dezavantajlılığın en temel özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk, dezavantajlılık, eğitim ve

	bilgiye erişim ile ilişkili olarak ele alınmaktadır.
Gürsel& Kolaşın (2010)	Emek piyasasına erişimin kısıtlı olması dezavantajlılığın en temel bileşenidir. Engelli bireyler bu kapsamda ele alınmaktadır. Özellikle engelli bireylerin emek piyasasına kısıtlı katılımları onları sosyo ekonomik bakımdan dezavantajlı konuma itmektedir.
Baran (2017)	Yaşlı bireylerin yaşlarından dolayı üretkenliklerinin kısıtlanması ve emeklilik durumlarından dolayı gelirlerinin azalması onları refah kaybına uğratarak, yaşlı bireyleri dezavantajlı konuma itmektedir.
Dericioğlu (2017)	İdeoloji, etnik köken, iktisadi durum gibi nedenlerle bireylerin toplumsal hayata katılımının engellenmesi bireylerin dezavantajlılığını arttırmaktadır.

Kaynak: Arpat & Bertan, 2019: 216

Çeşitli tanımlamalar ve tablo incelendiğinde, bazı yazar ve kuruluşlarca dezavantajlı kesimlerin kimlerden oluştuğuna dair genel bir sınır konulamamakta ve kavramsal çerçeve zamana ve sosyal koşullara göre şekillenmektedir (Arpat & Bertan, 2019: 216). Bu bağlamda, dezavantajlı gruplar, ülkelerin içerisinde bulunduğu; coğrafyaya, zamana, toplumsal, kültürel, iktisadi ve siyasal koşullara göre varlık bularak; ırksal, dinsel, cinsiyet, ulusal aidiyet, kast gibi faktörlere göre de değişkenlik göstermektedir (Yılmaz, 2016: 5). Örneğin, siyahi bireyler Türkiye’de dezavantajlı konumda bulunmazken; Amerika’da gerek yasalar önünde gerekse toplumsal hayatta çeşitli biçimlerde ayrımcılığa maruz kalarak söz konusu ülkede dezavantajlı kesim içerisinde yer almaktadır. Nitekim Uluslararası Af Örgütü’nün raporuna göre, ABD’de ırk temelli ayrımcılık son zamanlarda had safhaya ulaştığını belirtilmiştir. Bu çerçevede ABD’de sadece nüfusun %13,2’sini oluşturan siyahların, polislerin ateşli silahlar ile öldürdüğü kişilerin %24,2’sini oluşturduğu raporda belirtilmiştir (Uluslararası Af Örgütü, 2020). Diğer yandan ABD’de ayrımcılık hem siyahi hem de yoksul olan bireylere yönelik sosyal programların azalması şeklinde de kendini göstermektedir. Bu durumu Barry, “Sosyal Adalet Neden

Önemlidir” adlı çalışmasında dezavantajlı olarak nitelendirdiği yoksul siyahi bireyleri özellikle 1970’li ve 1980’li yıllarda daha fazla artış gösterdiğini belirterek;

“ırksal olarak homojen, coğrafi olarak yalıtılmış, kentsel merkezin etrafında toplanmış nüfusun yoğun olduğu bir dizi küçük mahallede gözleniyordu; sınıfsal ayırım arttığında...ekonomik sancılar, Siyahların yaşadığı ve üstelik yoksul mahalleleri orantısız bir biçimde etkiliyordu.”

şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda, Barry ABD’de ırk temelli ayrımcılığın gelir ve sınıf açısından bölünmelere yol açarak yoksulluğu arttırdığını belirtmiştir (Barry, 2017:77). Türkiye’de ise, Roman Kadınları hem cinsiyete dayalı hem de etnik ayrımcılığa dayalı bir dizi dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu bağlamda yapılan bir araştırmada roman kadınların kendilerine has kıyafetle günlük yaşamda yer almalarında damgalanma ve kötü muameleye maruz kaldıkları ifade edilmektedir (Yıldırım, Murat & Aca, 2015: 41-42). Diğer yandan işe ve soya dayalı ayrımcılık (kast ayrımcılığı), Türkiye’de dezavantajlılığın önemli bir nedeni olarak görülmesi de Asya ve Afrika ülkelerinde bireyleri kuşaklararası etkileyerek dezavantajlılığı bulunan zamanın ötesine taşımaktadır. Kast ayrımcılığında bireyler, doğumlarından itibaren dezavantajlı grup içerisinde yer almaktadır. Kast ayrımcılığına maruz kalan bireyler eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Gelecekte güvenli istihdam alanlarına ulaşmaları engellenmektedir. Ayrıca bireyler hayatın her alanında fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmakta ve emek piyasasına katılımları sınırlı olmalarından dolayı insani gelir ve yaşamdan mahrum kalarak yoksullukları artmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2020).

3.1. Dezavantajlı Gruplar Açısından Yoksulluk Profilleri

Çalışmanın bu kısmında yoksulluk riski altında bulunan ve yoksulluğu toplumun diğer kesimlerine göre daha fazla hissedilen ve dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan; kadın, çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin yoksulluk nedenleri üzerinde kısaca durulacaktır.

3.1.1. Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk, tüm toplumda herkesi farklı bir şekilde etkilemekle birlikte, toplumda dezavantajlı konumda bulunan kadınlar daha fazla yoksulluğu deneyimlemektedir. Kadınların yoksulluğu literatürde ilk defa, 1978 yılında Pearce tarafından Amerika'da kadınların işgücüne katılımının artmasıyla beraber yoksulluklarının azalmaması durumunu açıklamak için ifade edilmiştir (Yakıt & Coşkun, 2013: 31).

Çeşitli yazınlarda kadın yoksulluğuna ilişkin eğitime erişememe ve emek piyasasındaki konumu etrafında şekillense de (Sayar Özkan, 2016: 118) kadın yoksulluğunun altında yatan temel etken, toplumun

kadınlara dayadığı cinsiyetçi roller ve ataerkil aile yapısının meydana getirdiği eşitsizlik durumu olarak ifade edilebilmektedir. Nitekim hanedeki yaşlı ve çocukların bakımı ve hane içi işlerin kadınların görevi olarak görülmesi, kadınların istihdama ve eğitim hayatına katılımlarına engel teşkil etmekte ve yoksullaşmalarına neden olmaktadır (Tire, 2017: 103).

Tablo 2' de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri adlı araştırma raporunda yer alan hanedeki işlerden sorumlu olan kişilerin kadın erkek bazında oranları yer almaktadır.

Tablo 2. Hanedeki İşlerden Sorumlu Kişilerin Dağılımı, %

	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Yemek Yapma	91,2	8,8	96,9
Ev badana/Boya	19,6	80,4	49,0
Çamaşır yıkama (makineyle bile)	91,3	8,8	97,0
Aylık faturaların ödenmesi	22,3	77,7	95,1
Basit dikiş yapma	92,4	7,6	93,7
Akşamları çay servisi yapma	89,3	10,7	97,8
Evin günlük toplanması ve temizlenmesi	91,3	8,7	97,1
Günlük/haftalık alışveriş	54,5	45,5	96,8
Küçük onarım/tamir/ bakım yapılması	11,1	88,9	80,6
Ütü yapma	89,7	10,3	89,6

Kaynak: TÜİK, Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri: 2021: 69-72.

TÜİK verilerine göre 15+ yaş üzeri bireylerin hane içi rollerine ilişkin veriler incelendiğinde, kadınların ütü yapma, evin toplanması ve temizlenmesi yemek yapma ve çamaşır yıkanması rollerini erkeklere oranla daha fazla üstlendiği görülmektedir. Yine çocuk bakımına ilişkin verilerin yer aldığı tablo 3'e göre, kadınların çocuk bakımı işi %86,0 oranıyla daha fazla vakit ayırdığı görülmektedir. Bu durum kadınların günümüzde hane içindeki rollerinin değişmediğini göstermektedir.

Tablo 3. Hanedeki Küçük Çocukların Gündüz Bakımı, 2016, %

Anne	86,0
Anneanne / Babaanne	7,4
Kreş veya anaokulu	2,8
Bakıcı	1,5
Diğer yakın akraba veya komşu	1,3
Birden fazla gündüz bakımı olan	1,0

Kaynak: TÜİK, Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri: 2021: 73

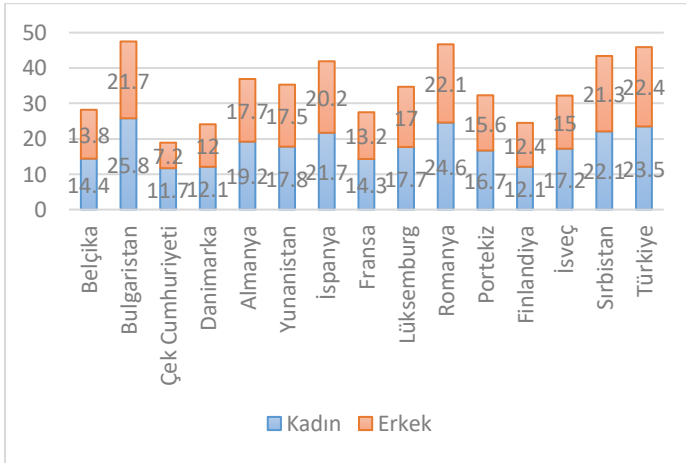
Diğer yandan aktif olarak emek piyasasına katılım sağlayan kadınların geleneksel

rollerini de gerçekleştirmeye devam etmesi onları düşük ücret düzeylerinde seyreden enformel sektörlerde istihdam edilmelerine neden olmaktadır (Altunsu Sönmez & Gülçek, 2021: 228). Bu doğrultuda Türkiye 2019-2023 On birinci Kalkınma Planında kadınların eğitim seviyesindeki artışına değinilmiştir. Söz konusu planda kadınların sahip olduğu eğitim seviyesi onların formel piyasada istihdam edilebilirliği üzerinde pozitif bir etkide bulunmadığı ve düşük nitelikli, kayıt dışı aile işçiliği gibi alanlarda kadın işgücü oranının yüksekliğinin devam ettiği vurgulanmıştır (100. Yıl Türkiye Planı, 2019: 8).

Bunun yanı sıra kadınların hane içindeki gelir dağılımı, mal-mülk ya da kazanılan gelir üzerinde söz hakkına sahip olmaması onların cinsiyet eşitsizliklerini ve savunmasızlıklarını arttırarak yoksulluklarının derinleşmesine neden olmaktadır (Altay & Aslanpay, 2016: 7). Nitekim Körükmez, Mahallede Kent Yoksulluğu Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisini incelediği araştırmasında, kadınların hane içinde paranın yönetimi hakkında söz sahibi olmadığı ve hane içinde en az pay alan kadınların olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca çalışan kadınların sahip olduğu gelirlerinin neredeyse tamamını hane için harcadığını da ifade etmiştir (Körükmez, 2008: 242).

Şekil 1'de bazı ülkelerde cinsiyete göre yoksulluk riski oranları verilmiştir.

Şekil 1. Cinsiyete Göre Yoksulluk Riski Oranları, %, 2020

Kaynak: EUROSTAT. (2020). *At-risk-of-poverty rate by sex.*

Şekilde Bulgaristan, İspanya, Romanya, Sırbistan ve Türkiye'de kadın yoksulluk riski oranları yaklaşık %20 oranında gerçekleşmiştir. Söz konusu ülkelerde erkeklere oranla kadınlar daha fazla yoksulluk riski sahiptir. Diğer yandan refah devlet ülkeleri içerisinde yer alan İsveç, Finlandiya ve Danimarka ülkelerinde yoksulluk riski oranları %10'un üzerinde seyretmektedir. Cinsiyet bazında incelendiğinde ise, kadın ve erkek yoksulluk riski oranları birbirine yakın olduğu görülmektedir.

UN Woman ve World Bank tarafından ortaklaşa açıklanan verilerde kadın yoksulluğunun küresel bir sorun olduğuna dikkat çekilerek, kadınların çocuk sahibi olması ile işgücü piyasasından ayrılmaları onların yoksulluğa düşmesinde ana etken

olduğu ifade edilmiştir. Aynı verilere göre aile birliğinin bozulması, kadınları erkeklere nazaran daha fazla etkilediği belirtilerek, 18-49 yaş grubundaki boşanmış kadınların yoksulluğa düşme olasılığı, aynı yaş grubundaki boşanmış erkeklere oranla iki kat daha fazla olduğunu ifade edilmiştir. Söz konusu verilerde ayrıca, çocuklu bekar annelerin yoksulluk riskinin yüksek olduğu vurgulanmıştır. Diğer yandan BM Araştırma ve Veri Bölümü Başkanı, Shakra Razavi, kadınların kendilerine ait bir gelirinin olmaması ve hane içi bakım işlerinin sorumluluğunun kadınlara ait olması onların kırılanlıklarını arttırarak daha yüksek bir yoksulluk riskine maruz kalmalarına neden olduğu üzerinde durulmuştur (UNW, 2017).

Kadın yoksulluğunun görünür hale gelmesindeki ana etkenleri sıraladığımızda (Ecevit, 2003: 85);

- Hane içi gelir dağılımında kadınların yeterli paya sahip olmaması
  - Aile arasında mülkiyet edinmede erkeklerin daha fazla söz hakkına sahip olması
  - Emek piyasasında yaşadıkları ayrımcı tutumlar
  - Hane içi sorumlulukların paylaşılmaması ve kadınların işi olarak görülmesi bunun sonucunda kadınların formal sektörde işgücü piyasasına erişimlerinin kısıtlanması
  - Düşük ücretli ve enformel sektöre dayalı işlere kadınların tercih edilmesi
  - İktisadi ve siyasal kurumlarda kadınların sosyal dışlanmaya maruz kalması yoksulluklarını görünür kılarak kronik yoksulluğa karşı savunmasız durumda bırakmaktadır.
- Yine Türkiye'de 2001 yılında hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre, kadın yoksulluğunun önemli bir problem olduğu ve kadınların toplumda yer alan birçok gruba göre yoğun bir yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir. Söz konusu rapora göre (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001: 136-170);
- Eşi vefat etmiş ya da yalnız yaşayan kadınların yoksul olma durumları daha yüksektir.

•Türkiye’de yüksekokul-fakülte mezunlarının %31,4’ünü oluşturan kadınlar, bu grubun oluşturduğu gelirin sadece %13,3’ünü; %68,6’sını oluşturan erkekler ise, %86,7’sini aldıkları görülmekte ve bu da kadınların ücret eşitsizliklerine maruz kaldığını göstermektedir.

• 1994 yılında çalışan fertlerden her iki cinsiyette de en yüksek paya sahip olan tarımsal faaliyetlerdir. Fakat çalışan kadınların %77’si, erkeklerin %36’sı tarımcı olarak çalışmaktadır. Buna karşın, tarımcı olarak çalışan fertlerde, erkeklerin geliri kadınların gelirin 13 katıdır.

Diğer yandan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2021 yılında yayınladığı Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri raporuna göre (TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2021: 132-133);

• Yıllık ortalama brüt kazanç toplamda 49.001 TL olarak ifade edilirken bunun 50.297 TL’sini erkekler; 46.208 TL’sini kadınlar kazanmaktadır. Cinsiyetler arası toplam ücret farkı %7,7 olarak ölçülmüştür. Eğitim durumuna göre cinsiyetler arası ücret farkına bakıldığında ise, ilköğretim ve altı %20,7; İlköğretim ve ortaokul %17,2; Lise %14,3; meslek lisesi %28,8 iken yükseköğretim ve üstünde ise %19,6 olarak ölçülmüştür.

• Meslek gruplarına göre cinsiyetler arası ücret farkı nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri çalışanları kategorisinde %26,5 oranı halen kayda değer bir orana sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca söz konusu raporda, profesyonel meslek mensupları kategorisinde cinsiyetler arası ücret farkı %18,9 olarak ölçülmüştür. Bu durum kadınların meslekler arasında cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmadığı belirtmektedir.

Eğitim durumu da kadın yoksulluğunu belirleyen bir diğer nedendir. Özellikle yoksul hanelerde eğitim önceliği erkek çocuklarına tanınmaktadır (Şener, 2009: 3). Yapılan araştırmalarda kırsal kesimlerde yaşayan aileler, kız çocuklarının ev içi bakım işlerine yönlendirilmesi, okuryazar olmalarının yeterli olması ve kültürel nedenler (küçük yaşta evlendirilmesinin eğitimden daha önemli olduğu gibi) nedenlerle kadınların eğitime erişimlerini engellediği belirtilmiştir (Alptekin, 2014: 26; İlhan Tunç, 2009: 241,263).

Kadın yoksulluğunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilen şiddet, gelir azlığının

olduğu hanelerde daha fazla görülmektedir. Şiddet problemi kadınların özbenliğine zarar vererek psikolojik ve fiziksel sağlık problemleri yaşamalarına neden olmaktadır (Alptekin, 2014: 24). Ayrıca kadınların emek piyasasında katılımını sınırlandırarak sosyal sermaye edinmelerini azaltmakta ve ekonomik özgürlüğünü kazanmada engel teşkil etmektedir (Desarrollo, 2004: 15).

Diğer yandan göç süreci kadın yoksulluğunu besleyen nedenlerin başında gelmektedir. Toplumsal cinsiyet alanında yapılan bazı araştırmalarda “*göçmen işçi kadınların göçmen olarak yerli kadın işçi karşısında, kadın olarak göçmen erkek işçi karşısında, göçmen işçi olarak vasıflı göçmen işçi karşısında dezavantajlı konumda*” olduğu ifade edilmiştir. Nitekim, göçmen kadınlar, özellikle gelişmiş ülkelerde artan kadın istihdama karşılık evde bakım hizmetlerine yönelik talebin artması neticesinde vasıflı olsalar dahi geleneksel kadın işlerinde istihdam edilmektedir. Diğer yandan, izinsiz kayıt dışı olarak göç eden kadınlar göç edilen ülkelerde sömürüye maruz kalmaktadır. Özellikle yoksul ve herhangi bir eğitimi olmayan kadınlar insan tacirleri tarafından kaçırılarak fuhuş sektörüne yönlendirilmekte ve istismara maruz kalmaktadır (Gökbayrak, 2006).

3.1.2. Çocuk Yoksulluğu

Çocuk yoksulluğu “*toplumun kabul edilebilir en düşük ölçünlerine erişemeyen çocuklar*” olarak tanımlanmaktadır. Çocuk yoksulluğunun belirlenmesi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bazında değişiklik göstermekle birlikte çocuk yoksulluğu genel olarak; yeterli eğitim ve sağlık hizmetlerine erişememe, kötü koşullarda barınma ve fiziki çevrenin yetersizliği, fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve zorbalık gibi nedenler oluşturmaktadır (Tekdemir ve Yılmaz, 2020: 1078). Çocuk yoksulluğunu OECD, UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar farklı yöntemler geliştirmiştir. Bu bağlamda OECD çocuk yoksulluğu ölçümünü üç ana temele dayandırmıştır (OECD, 2021);

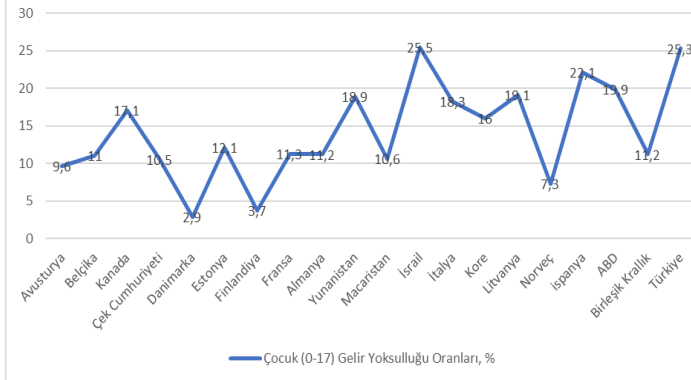
•Çocuk görece gelir yoksulluğu oranı; Eşdeğer hane halkı harcanabilir geliri (yani hane büyüklüğüne göre düzeltilmiş vergi ve transferler sonrası gelir) yoksulluk eşliğinin altında olan çocukların (0-17 yaş) yüzdesi,

•Hanehalkı türüne göre, çalışma çağıında (18-64 yaş) reisi olan hanelerdeki bireylerin oranı ve en az bir çocuk (0-17 yaş) ile eşdeğer hane halkı harcanabilir geliri yoksulluk eşliğinin altında olan ve

•Hanehalkı istihdam durumuna göre, çalışma çağıında (18-64 yaş) reisi olan hanelerdeki bireylerin oranı ve en az bir çocuğu (0-17 yaş) yoksulluk eşliğinin altında eşdeğer bir hane halkı harcanabilir geliri olarak belirtilmiştir. Burada kullanılan hane istihdam durumu, işsiz olan bireyleri ve hanede en az bir yetişkin kişinin istihdam halinde olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca her üç tanıda medyan harcanabilir gelirin %50'si olarak belirlenmiştir.

Şekil 2. Çocuk Gelir Yoksulluğu Oranları, (0-17), 2015, %

Kaynak: OECD.Stat. (2015). *Child Well-Being Child (0-17) Income Poverty Rates*

Bazı OECD ülkelerinin yer aldığı şekil 2 incelendiğinde, çocukların yaklaşık %14,8'i gelir yoksulluğu içerisinde yaşamaktadır. Özellikle aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ABD, İspanya, Litvanya, İtalya ve İsrail gibi ülkelerde çocukların ortalama %20'den fazlası gelir yoksulluğu içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Diğer yandan Danimarka, Finlandiya, Norveç, Avusturya gibi ülkelerde çocukların %10'dan daha azı gelir yoksulluğu yaşamaktadır.

Diğer yandan UNICEF çocuk yoksulluğunu parasal çocuk yoksulluğu ve çok boyutlu çocuk yoksulluğu içerisinde ele alarak ölçmektedir. Bu bağlamda, parasal çocuk yoksulluğu içerisinde bulunan haneleri ve aileleri minimum gelire sahip olmaları için desteklemek, insana yakışır işi teşvik eden yasa ve yönetmelikleri hayata geçirmek, uygun fiyatlı çocuk bakım hizmetlerini uygulamaya koyarak çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi ayrıca temel mal ve hizmetlerin fiyatlarının düşürülmesi parasal çocuk

yoksulluğunu azaltacağını ifade etmiştir. Parasal çocuk yoksulluğunun önüne geçilmediğinde çok boyutlu çocuk yoksulluğuna yol açacağı ilgili çalışmada vurgulanmıştır. Çok boyutlu çocuk yoksulluğunda ise, birden fazla yoksullukla karşı karşıya kalan kaliteli hizmetlere erişiminin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Çok boyutlu çocuk yoksulluğu; sağlık, eğitim, beslenme, temiz suya erişim, sanitasyon, yaşam koşulları, bilgi ve korumayı içermektedir. İlgili raporda çok boyutlu yoksulluk içerisinde büyüyen çocuklara ilişkin gerekli önlemler alınmadığı takdirde ileride yetişkin olarak parasal yoksulluk içinde hanehalkı bireyi olması muhtemel olduğu vurgulanmıştır (UNICEF, 2022a: 46-47).

Türkiye'de çocuk yoksulluğu ölçümü; "Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri yoksulluk sınırının altında olanların (yoksulluk riski altında olan nüfusun) toplam nüfus içindeki oranı" şeklinde ele alınmaktadır. Ayrıca "eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirleri %60'ının altında kalan gelirin oluşturduğu üst sınır" yoksulluk sınırı olarak belirtilmiştir (İstatistiklerle Çocuk, 2020)

Türkiye'de ise TÜİK'in 2020 yılında yayımladığı İstatistiklerle Çocuk adlı raporunda çocuk yoksulluk oranları 2019 yılında toplamda yaklaşık %32 gerçekleşmiştir. Yaşa göre dağılımları incelendiğinde ise 0-5 yaş arasında 2019 yılında toplam çocuk yoksulluğu oranı yaklaşık %31 iken; 14-17 yaş kategorisinde %33,6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Yaşa ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluk Oranları, %

Cinsiyet	2016	2017	2018	2019
Toplam	31,4	30,2	32,1	32,4
Erkek	31,0	29,7	31,3	31,4
Kız	31,7	30,7	33,1	33,4
Yaş grubu				
0-5	28,8	27,5	29,7	30,9
6-13	32,5	31,3	32,6	32,9
14-17	32,8	32,1	34,6	33,6

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk 2020: 120

Çocuk yoksulluğunun nedenlerine küresel düzeyde baktığımızda milyonlarca çocuk; ırkları, etnik kökenleri, cinsiyetleri veyahut engelli olmaları nedeniyle, yaşamlarını sürdürmek için ihtiyaç duyacakları herşeyden mahrum bir şekilde aşırı yoksulluk çekerek büyümektedir. Nitekim UNICEF 2016

raporuna göre; Dünya'nın az gelişmiş bölgelerinde yaşayan çocuklar; temiz içme suyuna erişememeleri ve yetersiz beslenmeleri nedeniyle mutlak yoksulluk içerisinde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Temel gıdaya dahi erişmekte güçlük çeken çocuklar bilişsel ve fiziksel yeterliliğe sahip olamamakta ve yaşadıkları yoksulluğu ileriye taşıyarak bu döngüden kurtulamamaktadır (UNICEF, 2016: 1-2).

Eğitim seviyesinin azlığı ve eğitimden erken yaşta kopma, çocuk yoksulluğunun ortaya çıkmasında önemli bir etkidir. Gelir seviyesi yüksek ve bilhassa eğitilmiş aileler; gelir seviyesi düşük ailelere oranla çocukları için daha fazla eğitime önem vermektedir. Nitekim refah seviyesi yüksek aileler çocuklarını ileride vasıflarını kullanabileceği seviyeyi kazandıracak özel kurumlarda eğitim görmesini sağlama potansiyeline sahiptir. İyi eğitilmiş aileler çocuklarını eğitime yönlendirme konusunda daha bilinçli bir yapıya sahip olmaktadır (Kabakçı Karadeniz, 2017: 176). Fakat yoksulluk döngüsü içerisinde hapsolmuş ebeveynler, gerek sosyoekonomik durumlarından ötürü gerekse çocuklarını daha iyi okullara yönlendirecek bilgiden yoksun olmaları nedeniyle çocukları gerekli eğitimden mahrum bırakarak yoksulluk sarmalına zemin hazırlamaktadır (Barry, 2017: 77). Nitekim Limanlı tarafından, Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Bir Yeniden Değerlendirme adlı çalışmada yaptığı analizde; eğitilmiş ebeveynlere sahip çocukların ilerideki muhtemel yoksulluğunun azaltılmasında önemli bir yere sahip olduğu sonucuna varmıştır (Limanlı, 2020: 170). Bu bağlamda çocuk yoksulluğu riskine neden olan aile profili özetlediğimizde (ÇSGB, 2017-2023: 14-16).;

- Ebeveynlerin yeterli gelire sahip olmamaları,
- Ebeveynlerin yaşadığı ekonomik zorluklar,
- Çocukların eğitimlerinin ebeveynler için gelir kaybı olarak nitelendirilmesi,
- Ebeveynlerin geleneksel bakış açısı olarak sıralanmaktadır.

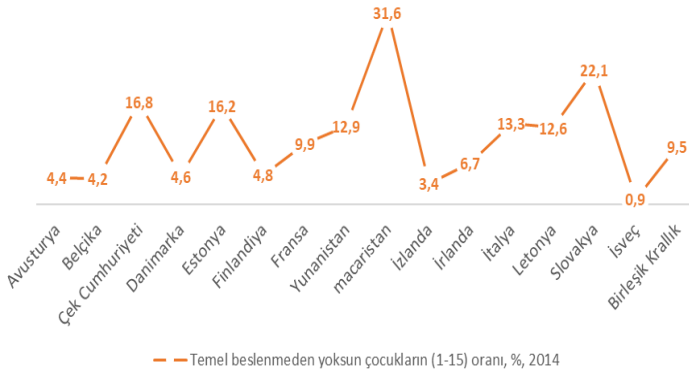
Tek ebeveynli aileler ve hanehalkı reisinin istihdam halinde olmaması çocuk yoksulluğunu tetiklemektedir. Ailenin yeterli bir gelire sahip olmaması çocukları erken yaşta iş hayatına atılmasına neden olmaktadır (Kabakçı Karadeniz, 2017: 177). Örneğin, İngiltere'de yalnız ebeveynli ailelerde

yaşayan çocukların %49'u yoksulluk içerisinde. Yalnız ebeveynler ek bir kazancın olmaması ve düşük bakım maliyetleri nedeniyle aileler yoksulluğa sürüklenmektedir. Ayrıca, yoksulluk içinde büyüyen çocukların yüzde 75'i en az bir kişinin çalıştığı bir evde yaşamını sürdürmektedir. Diğer bir yandan hanenin kalabalık olduğu ailelerdeki çocuklar yoksulluk içinde yaşama konusunda çok daha büyük bir risk altındadır. Nitekim, üç veya daha fazla çocuğu olan ailelerde yaşayan çocukların yüzde 47'si yoksulluk içerisinde (Child Poverty Facts And Figures).

Dengesiz ve yetersiz beslenme çocuk yoksulluğunun en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilir. Yeterli ve dengeli beslenememe; çocukların büyüüp gelişebilmesi için alması gereken asgari miktarda besini almaması olarak tanımlanmaktadır. Çocukların beslenme yetersizliği hem beyin hem de vücut gelişimlerini etkileyerek ileriki dönemlerde güç öğrenme problemlerini ortaya çıkarmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan beş yaşından küçük çocukların %16'sı beslenme yetersizliği yaşamaktadır. Yine Derin Yoksulluk Ağı Kurumu'nun Türkiye'de gerçekleştirdiği çalışmada, Türkiye'de yaşayan ailelerin %85'inin yeterli besine ulaşamadığını ve ailelerin 0-3 yaş çocuklarını hazır çorba, şekerli su, pirinç lapası gibi besin değeri bu yaş grubu için yeterli olmayan besinlerle beslemek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca hanelerin %38,7'sinde neredeyse her gün öğün atladığını vurgulamıştır (Derin Yoksulluk Ağı).

Şekil 3'te bazı OECD ülkelerinde temel beslenmeden yoksun çocukların oranı verilmiştir. Temel beslenmeden yoksun çocukların oranı; Avusturya, Belçika, İzlanda ve İsveç ülkelerinde %3 oranının aşağısında kalmıştır. Buna karşın Macaristan %31,6 değeri ile OECD ülkeleri arasında en yüksek orana sahiptir. Yine gelişmiş ülke statüsünde olan Birleşik Krallığa baktığımızda ise %9,5 ile kayda değer bir orana sahip olduğu görülmektedir. OECD ortalaması bazında temel beslenmeden yoksun çocukların oranı %8,9 olarak ölçülmüştür (OECD Stat)

Şekil 3. Temel Beslenmeden Yoksun Çocukların Oranı, (1-15), %, 2014

Kaynak: OECD.Stat. (2014). *Children (1-15) Deprived of Basic Nutrition*

Çocuk yoksulluğunu arttıran bir diğer etmen çocukların bilgisayar ve internet erişimlerinin kısıtlı olmasıdır. Özellikle eğitime erişebilirliğin bilgi ve iletişim teknolojileri ile daha da önem kazandığı günümüzde çocukların dijital dünyaya erişimlerinin kısıtlı olması yoksunluklarını arttırmaktadır (UNICEF, 2017: 6-13).

Salgın hastalık ve göç günümüzde çocuk yoksulluğunun en önemli ve belirgin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim UNICEF verilerine göre Dünya’da etkisini sürdüren Covid-19 pandemisi üç ya da daha fazla çocuğu olan ailelerin gelir kaybına neden olduğunu ve bu ailelerin dörtte üçünün kazançlarının azaldığı yer almıştır. Raporda ayrıca, gelir kayıplarından dolayı her 4 çocuklu aileden 1’inin bir gün veya daha uzun süre gıdasız kaldığının altını çizilerek, çocuklu ailelerin neredeyse yarısında, yetişkinler parasızlıktan dolayı bir öğünü atladıkları belirtilmiştir. Rapora göre, çocuklu veya çocuksuz ailelerde yetişkinlerin yaklaşık 4’te 1’i, salgın başladığından bu yana çalışmamaktadır. Diğer yandan raporda, çocukların temel ve hayati ihtiyaçlardan yoksun kaldığını ve çocuklu ailelerin yüzde 40’ının okulların kapalı olduğu dönemde herhangi bir eğitim faaliyetine katılmadığı ifade edilmiştir (UNICEF, 2022b).

Göçmen çocuklar ise, çocuk yoksulluğunun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Günümüzde milyonlarca çocuk şiddet, istismar, savaş ve yoksulluk sebebiyle ülkelerinden ayrılmaktadır. Göçmen çocuklar göç sürecinde güvenli yolları kullanma konusunda sorunlar yaşamaktadır (Karadoğan, 2018: 1). Nitekim geçiş güzergâhlarında ya da varılan ülkede istismar, şiddet ve sömürü gibi muamelelere maruz kalmaktadır. UNICEF’in yayımladığı

basın bülteninde 24 Şubat’tan bu yana Ukrayna’dan mülteci olarak kaçan 1,5 milyondan fazla çocuk ve ülke içinde şiddet nedeniyle yerinden edilen sayısız çocuk olduğunu belirterek savaştan kaçan çocukların insan kaçakçılığı ve sömürüye maruz kalma riskinin yüksek olduğu konusu vurgulamıştır (UNICEF, 2022c). Ayrıca göçmen çocuklar eğitim olanaklarından yararlanamayarak erken yaşlarda ailelerine destek olmak için emek piyasasında kötü koşullarda ve düşük ücretlerle kayıt dışı olarak çalışmak zorunda kalmaktadır (Acu, 2021). Nitekim Yalçın; Hatay ve Urfa’da yaşayan Suriyeli çocukların eğitim ve çalışma durumları adlı sunduğu bildiri raporunda Urfa’da görüşülen 500 ailenin %15’inde en az bir çalışan çocuk bulunduğunu ve çalışan çocukların yaş ortalamasının 14 olduğunu belirtmiştir. Hatay’da ise, görüşülen ailelerin %24’ünde en az bir çalışan çocuk bulunduğunu ve çalışan çocukların yaş ortalamasının 15 olduğunu ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerde çocuklarının çalışıyor olmalarının nedeni yoksulluk olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, hane halkı içerisinde eve gelir getiren bir yetişkin olsa dahi çocuklar çalışma yaşamından ayrılmadığı ve evin gelirine katkıda bulunduğu belirtilmiştir (Yalçın, 2016: 33).

3.1.3. Yaşlı Yoksulluğu

Yaşlılığa dair üzerinde anlaşılacak belli başlı bir tanım bulunmamakla birlikte Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından yaşlılık kategorize edilmiş ve “45-59 yaş arası orta yaş, 60-74 yaş arası yaşlılık, 75-89 yaş arası ileri yaşlılık, 90 ve üstü ise ihtiyarlık” şeklinde ayrıma gidilmiştir (DPT, 2007: 10). Türkiye’de ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yaşlı kesimi, “60 yaş ve üzerindeki sosyal ve/veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç olan kişi” olarak tanımlanmıştır (T.C. Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). Sosyal güvenlik bakımından ise yaşlılık; sosyal risk açısından fizyolojik bir risk, yaşlı bireyin yaşamı süresince ortaya çıkacak zarar düşünüldüğünde ise uzun vadeli bir risk, diğer bir yandan yaşlı bireyin refahını azalttığı için de gelir kaybına neden olan risk statüsünde olduğu ifade edilmektedir (Şeker & Kurt, 2018: 17).

Sağlık koşullarının değişmesi ve modernleşme ile birlikte bireylerin hayatta

kalma süreleri artmıştır. Salgın hastalıklarla mücadele, beslenme, barınma çalışma koşullarının iyileşmesi ile birlikte insan ömrü uzamaya başlamıştır. Nitekim, 1950 yılında dünya nüfusunun %5.2'si 65 yaş ve üzerinde iken bu oran %6.9'a yükselmiştir (Yıldız Bağdoğan, 2019: 419). TÜİK'e göre, Türkiye'nin yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11,0'a yükseleceği ve "çok yaşlı" nüfuslu ülkeler arasında yer alacağı ifade etmektedir. TÜİK ayrıca yaşlı (65 ve daha yukarı yaş) nüfus oranının 2020 yılında %9,5 iken nüfus projeksiyonlarına göre 2025 yılında %11,0, 2040 yılında %16,3, 2080 yılında ise %25,6'ya artacağını belirtmektedir. Ayrıca 2020 yılında Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Konseyi (UNECE) ülkeleri arasında en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip olan ilk üç ülke sırasıyla "%33,5 ile Monako, %28,5 ile Japonya ve %22,9 ile Almanya" olarak belirtilmiştir. Türkiye bu sıralamada 66. sırada yer almaktadır (İstatistiklerle Yaşlılar, 2020).

Tablo 5, 65 yaş ve üzeri nüfusun 15-64 yaşlar arasındaki nüfusa oranı olan yaşlı bağımlılık oranı verilmektedir.

Tablo 5'e göre, gelişmiş ülkelerde yaşlı bağımlılık oranı 2050 yılında %46'ya kadar çıktığı görülmektedir. Yaşlı bağımlılık oranlarının en düşük olduğu bölge yüksek doğurganlık düzeylerine sahip olan Afrika'dır. Diğer kıtalardaki nüfuslarla farkı 2050 yılında dikkat çekicidir. Nitekim Avrupa'nın 2050 yılında %48,7 olması beklenen yaşlı bağımlılık oranı, Afrika'nın olması beklenen oranının 5 katı oranında olduğu görülmektedir. Avrupa'dan sonra yaşlı bağımlılık oranının en yüksek olması beklenen bölge %37,2 ile Kuzey Amerika bölgesidir (100. Yıl Kalkınma Planı, 2018: 12)

Tablo 5. *Dünyada Yaşlı Bağımlılık Oranının Değişimi, %, 65+*

	2015	2050
Dünya	12,6	25,2
Gelişmiş Ülkeler	26,7	46,0
Gelişmekte Olan Ülkeler	9,7	22,3
Afrika	6,2	9,6
Asya	11,2	27,8
Latin Amerika ve Karayipler	11,4	30,5
Okyanusya	22,3	37,2
Kuzey Amerika	18,5	29,4
Avrupa	26,4	48,7

Kaynak: 100. Yıl Kalkınma Planı, 2018: 13

Bireyler hayatlarının ileriki dönemleri yaşlılık dönemi olarak adlandırılan kısımlarında,

bilişsel ve fiziksel yetileri azalmakta veya kaybolmakta ve üretkenlikleri azalmaktadır. Bu dönemde üretkenliğin azalması onları işgücü piyasasının dışına itmektedir. Gelirleri azalan yaşlı bireyler artan giderleri karşılamakta güçlük çekerek sosyal risklere karşı daha açık hale gelmekte ve kırılganlıkları artmaktadır (Yıldız Bağdoğan, 2019. 417-420).

Bu açıdan literatürde sıkça ele alınan ve yaşlı bireylerin karşılaştığı psikolojik, sosyal, ekonomik ve tıbbi sorunlar şu şekildedir (Cengiz, 2018: 25);

- Fiziksel ve bilişsel güç kaybı, emeklilik gibi nedenlerle mesleki ve toplumsal bağların zayıflaması,
- Gelir ve mesleki duruma bağlı statü kaybının yaşanması,
- Toplumdan uzaklaşma ve dışlanma,
- Ailevi bağların zayıflaması ve faydasız duygusuna kapılma buna bağlı olarak psikolojik sorunların yaşanması,
- Hastalık, sakatlanma ve bilişsel bozukluklara bağlı olarak sürekli bakıma ihtiyaç duyulması olarak ifade edilmektedir

Bu bağlamda özellikle, yaşlı bireylerin mesleki yaşamdan kopması ve refah kayıpları yaşaması ya da gençliğinde herhangi bir güvenceye sahip olmadan istihdam edilmeleri onları yaşlılığında gelir ve sağlık güvencesinde mahrum ederek, gelir azlığı ve yaşlılığın getirdiği sağlık problemleri ile beraber yoksulluğa itmektedir (Ak & Közleme, 2017: 200-201).

Özellikle yaşlıların gençken sosyal güvenceden yoksun yerlerde çalışmalarını yaşlılık dönemlerinde gelirsiz kalmalarına ve yoksullaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Bununla beraber, son zamanlarda geleneksel yapının yerini modern aile yapılarına bırakması ve yaşlı bireylerin ayrı evlerde aile kurması yaşlı bireylerin, yalnızlaşmasına yol açmaktadır. Yaşlıların hem maddi hem de manevi bakım hizmetini ailelerin üstlenmemesi onların yoksulluğunu arttırmaktadır (Türkan & Sezer, 2017: 41-42). Dolayısıyla herhangi bir gelir veya düzenli bir yaşlılık maaşına sahip olmayan, üretim sürecine katılmayan, katılsa dahi düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılan yaşlı bireylerin yoksulluğa karşı korunması elzemdir.

Tablo 6. 65+Yaş Yoksulluk Riski Altındaki Oran, Toplam %, 2010-2020

	2010	2015	2020
Belçika	19,4	15,2	18,7
Bulgaristan	32,2	31,7	38,3
Çek Cumhuriyeti	6,8	7,4	14,7
Almanya	14,1	16,5	20,6
Estonya	15,1	35,8	41,4
Yunanistan	21,3	13,7	13,0
İspanya	21,8	12,3	18,8
Fransa	9,4	8,0	10,3
Hırvatistan	30,5	26,3	31,0
Letonya	17,2	34,6	40,9
Hollanda	5,9	5,6	11,6
Avusturya	16,8	13,2	14,1
Finlandiya	18,3	13,8	13,9
Birleşik Krallık	21,3	16,5	-
Norveç	12,0	18,7	17,5
İrlanda	9,9	13,5	17,0
Türkiye	19,3	18,7	17,5

Kaynak: EUROSTAT. (2010-2020). Gender differences in the at-risk-of-poverty rate by age - EU-SILC Survey

Tablo 6 bazı ülkelerde 65+ yaş üstü yoksulluk riski oranları verilmiştir Tablo 6'ya göre Norveç, Fransa, Hollanda, Finlandiya gibi ülkelerde yaşlı yoksulluk riski oranları kayda değer oranlara sahiptir. Diğer yandan Almanya, Hırvatistan, Letonya, Bulgaristan, İspanya'da yaşlı bireylerin yoksulluk riski yüksek oranlara sahiptir. Ülkeler bazında yaşlılık riski oranlarının nedenlerine bakıldığında ardında yatan sebep, emeklilik yardımlarının azaltılması, küresel mali kriz ve emeklilik sistemlerinde yapılan reformlar görülecektir. Nitekim, Fransa'da 1970'li yıllarda emeklilik politikalarında yapılan düzenlemeler yaşlılık yardımları arttırılmıştır. Bu durum da Fransa'da yaşlı yoksulluk riskini nispeten diğer ülkelere göre daha az bir orana sahip olmasının nedeni olarak gösterilebilir. Yine Norveç'te emeklilik sistemlerinde yapılan reformlar, ve artan kadın işgücüne katılım oranları sayesinde yaşlı yoksulluk riski oranları düşük değerlere sahiptir. İrlanda da ise, yaşlı yoksulluk riski oranı yıllar itibariyle artış göstermiştir. 2010 yılında yaşlı yoksulluk riski oranı %9,9 iken 2020 yılında %17,0 olarak gerçekleşmiştir. Nitekim İrlanda ekonomisinin 1990'lı yılların ortalarından 2001'e kadar iktisadi krizlerin meydana gelmesinden ötürü emeklilik yardımları azalmıştır. Yine 2000'li yılların ortalarına kadar İspanya'daki yaşlı yoksulluk riskinin artmasının nedeni tam emekli maaşı için katkı payı yetersiz olan yaşlı bireylerin

sayısının artması olarak açıklanmıştır. Ayrıca 2000'li yıllarda ortaya çıkan küresel iktisadi krizin reel ücretleri artırması yaşlı yoksulluk riskinin arttığı yönünde etki ettiği ifade edilmiştir (Ebbinghaus, Nelson & Nieuwehuis, 2019: 7-8).

Tablo 7'de yaşlılık yardımından yararlanan yaşlı sayısı ve harcama tutarları verilmiştir.

Tablo 7. Yaşlılık Yardımından Yararlanan Yaşlı Sayısı ve Harcama Tutarı, 2016-2020

	Toplam Yaşlı Sayısı	Yaşlılık Yardımından Yararlananların Sayısı	Yaşlılık Yardımından Yararlananların Oranı, %
2016	6.651,503	620.019	9,3
2017	6.895,385	618.162	9,0
2018	7.186,204	709.590	9,9
2019	7.550,727	805.432	10,7
2020	7.953,555	825.573	10,4

Kaynak: TÜİK İstatistiklerle Yaşlılar. 2020

Tablo 7'ye göre, 2016 yılında yaşlı sayısı yaklaşık 6.652,00 iken 2020 yılında yaklaşık 7.954,00 kişi olmuştur. Artan sayıya oranla yaşlılık yardımından yararlananların sayısı artış göstermiştir. 2016 yılında yaşlılık yardımından yararlananların sayısı 620,00 iken 2020 yılında yaklaşık 826,000 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye'de yaşlı nüfusun giderek arttığını göstermektedir.

Tablo 8. Cinsiyete Göre Yaşlı Nüfusun Yoksulluk Oranı, 2016-2020, %

	2016	2017	2018	2019	2020
Toplam					
Toplam	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9
Yaşlı	16,0	15,5	16,4	14,2	16,7
Erkek					
Toplam	20,8	19,6	20,5	20,8	21,3
Yaşlı	14,7	13,5	14,4	12,1	15,6
Kadın					
Toplam	21,6	20,7	21,8	21,8	22,5
Yaşlı	17,0	17,0	17,9	15,9	17,6

NOT: Yoksulluk oranı, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60 kriterine göre hesaplanmıştır.

Kaynak: TÜİK İstatistiklerle Yaşlılar, 2020

Yaşlıların yoksulluk oranı TÜİK gelir ve yaşam koşulları araştırmasına göre, Türkiye geneli için 2020 yılında yüzde 21,9'dur; bu oran yaşlı nüfus için %16,7 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlı nüfusun yoksulluğu cinsiyet temelinde incelendiğinde kadınlar

aleyhine bir durum söz konusudur; yoksul yaşlı erkek nüfus oranı 2020 yılında yüzde 15,6 iken yoksul yaşlı kadın nüfus oranı yüzde 17,6 olarak gerçekleşmiştir ve yıllar içerisinde kadınlar lehine bir değişim olmamıştır. Nitekim yaşlı kadın bireyler çalışma çağındayken özellikle istihdama enformel sektörde katılması veya çocuk bakımı ve ev işleri için istihdamdan kopan kadınlar yaşlılık döneminde diğerlerine göre daha yüksek bir yoksulluk riskiyle karşı karşıya olduğu ifade edilebilmektedir (Haitz, 2015: 73).

Bu bağlamda tablo 7 ve tablo 8 birlikte değerlendirildiğinde yaşlılık yardımları tek başına çok sayıda yaşlı için yoksulluğu ortadan kaldırmak için yeterli olmadığı görülmektedir.

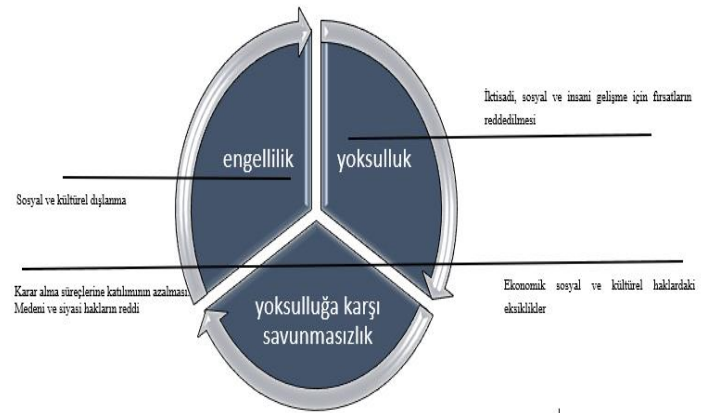
3.1.4.Engelli Yoksulluğu

Engellilik, “bedensel ve zihinsel eksikliklerin yanı sıra sosyal hayata katılımında yaşanan zorluk” olarak ifade edilmektedir (Gönülaçan, 2016: 112). Engelliler Hakkında Kanunu madde 3/a’ya göre ise “Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi” olarak tanımlanmıştır (5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, 2005, m.3/a). İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlıkın Uluslararası Sınıflandırması (ICF) engelliliğin tanımına yönelik farklı bir bakış açısı getirmiştir. ICF’ye göre engellilik, üç şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar; “Yetersizlik, vücudun herhangi bir yerinde bir problem ya da vücudun yapısında oluşan bir farklılık; Aktivite sınırlılığı, vücudun normal işlevinde meydana gelen problemler.. Örneğin, yürürken veya yemek yerken yaşanan zorluklar; Katılım kısıtlaması ise, bireyin yaşama katılımında alıkoyan ya da engelleyici sorunlar; örneğin, emek piyasasına katılımında ya da hayatın farklı alanlarında ayrımcılığa veya zorbalığa maruz kalması” olarak ele almakta ve sayılan bu üç sınıflandırma da birinde ya da tümünde yaşayan bireyler engelli olarak tanımlanmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2011)

Engellilik genel olarak meydana gelme nedenine göre, beş kategoride sıralanmaktadır. Bunlar, zihinsel engelli, görme engelli, işitme ve konuşma engelli, ortopedik engelli ve süregen hastalığı olan engellidir (Tokol, 2019: 438).

Engellilik ve yoksulluk arasındaki ilişki yaş, cinsiyet, engelliliğin türü ve şiddeti, yaşanan ülke ve bölge ile ilgili nedenlerle etkilenmektedir. Bir ülkenin iktisadi, sosyal ve beşeri gelişmişlik derecesi, sunduğu hizmetlerin türü ve niteliği ve sürdürdüğü politikalar engellilerin toplumsal ve iktisadi hayata katılımını etkilemektedir. Diğer yandan, fiziksel ve sosyal davranışlar aynı grubun sunulan hizmetlere ve fırsatlara erişimini de engellemektedir (Pinilla Rocancio, 2015: 116). Bu bakımdan engellilik ve yoksulluk arasındaki ikili bir ilişki mevcuttur. Nitekim bireyin engellilik durumu yoksulluk riskini artırırken (Şekil 4); yoksulluk çeken bireyin engellilik riski yüksektir (Up, 2013: 17)

Şekil 4. Engellilik ve Yoksulluk İlişkisi

Kaynak: Up, 2013: 18

Engelliliğin yoksulluğa yol açan nedenlerine baktığımızda;

Eğitim: Bir bireyin çocukluk ve gençlik döneminde başlayan engel durumu, eğitim hayatına başlama ve devam ettirme potansiyelini etkilemektedir. Nitekim eğitime devam etmeyen engelli bireylerin beşeri sermaye birikimi kısıtlanmakta bu durum da engellilerin yetişkinlik döneminde gelir getirici bir işte istihdam edilme olasılığını azaltmaktadır (Mitra, Posarac & Vick: 2011:6).

İstihdam: engelli bireylerin emek piyasasına katılımı mesleki bilgi, engellilik derecesi ve beceri düzeyine göre belirlenmektedir. Nitekim engelli bireyler toplumun geneline

göre daha düşük eğitim ve vasıf derecesine sahiptir. Emek piyasasının gerektirdiği beceriyi karşılamaktan uzaktadır. Bu durum onların iyi ve yüksek kazançlı işlere erişimine kısıt oluşturmaktadır (Durmaz, 2017: 258). Aynı zamanda işverenlerin engelli bireyleri verimliliğin seviyelerini düşük olarak görmeleri ve işyerinin fiziksel durumunu engelli bireylere göre düzenleme maliyetleri gibi olumsuz tutumların engellilerin emek piyasasına girişlerine kısıt oluşturmaktadır (Ak, 60-61). Diğer yandan engelli bireylerin sosyal yardım, engelli ödenekleri ve benzeri kazançlara sahip olması onların rezervasyon ücretlerini yükseltmektedir. Bu durum onların işgücü piyasasına katılımlarını azaltarak nispeten daha düşük gelirler yaşamlarını sürdürmelerini tetiklemektedir (Ingstad, Benedicte & Gide: 2011: 5).

Ek Maliyetler. Engelliler genel olarak daha düşük bir gelire sahip olmakla birlikte bu duruma ters orantılı olarak daha yüksek maliyetlerle yaşamları sürdürmeye çalışmaktadır. Birçok engelli birey toplumun genel yaşam standardına ulaşabilmek için daha fazla harcama yapabilmektedir. Nitekim bazı yaşamsal cihazlara bağlı engelli bireyler artan elektrik faturaları ile boğuşmakta ya da artan nakliye hizmetler veya kullanması zorunlu olan cihaz, protez ve benzeri kullanması harcamalarını arttırmaktadır. Bu bağlamda düşük gelirin yanında artan yaşamsal maliyetler engellilerin yoksulluğunu derinleştirmektedir (Wood & Grant, 2010: 16-17).

Toplumsal Tutumlar: engelli bireyler toplumsal hayatta birçok olumsuz tutumla karşılaşmaktadır. Toplum içerisinde engelli bireylerin aşırı korunması, yetenekleri ve vasıflarını dikkate alınmaması, aşağılanması gibi sıralanmaktadır. Nitekim toplumun engelli bireye bakışı onların suçluluk ve acizlik duygularını yaşamasına sebebiyet vermekte ve değersiz hissetmelerine neden olmaktadır. Bunun yanında kentsel yaşamda engellilerin toplumsal hayata katılımını kolaylaştıracak uygulamaların eksikliği engelli bireylerin toplumla bütünleşmesini engellemektedir (Ergüden, 2008: 33-37). Nitekim 2019 yılında yapılan bir araştırmada; engelli bireylerin yaşamlarının her aşamasında diğer dezavantajlı gruplar içerisinde en fazla sosyal dışlanmaya maruz kalan grup oldukları ifade edilerek, engelli bireylerin engel dereceleri arttıkça gerek

toplumsal hayatta gerekse emek piyasasında yeterince yer alamadıkları ve yoksulluk çektikleri belirtilmiştir. Aynı araştırmada, engelli bireylerin gündelik ihtiyaçlarını karşılarken çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldıkları ve toplum içerisine karışamadıklarından ötürü izole bir yaşam sürmek zorunda olduklarını vurgulayarak, engellilerin sosyal dışlanma problemine dikkat çekilmiştir (Yüksel Oktay, Çölgeçen, Karahan & Yıldırım, 2019: 30).

Engelliliğin yoksulluğa yol açan etmenlere ilişkin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı tarafından 2011 yılında Dünya Engellilik araştırma raporu hazırlanmıştır. Söz konusu raporda, engelli bireylerin yoksulluk riskine yol açan etmenleri şu şekilde sıralanmıştır;

- Küçük yaşta engelli bireylerin eğitime devam etme olasılığı diğer bireylere göre daha düşük olduğundan, yetişkinlik dönemlerinde istihdama katkısı daha az olmaktadır.
- Engelli bireylerin işsiz kalma ihtimali daha yüksektir. Diğer yandan istihdama katılan engelli bireyler daha az kazanmaktadır.
- Engelli bireylere yönelik gelir getirici bir işte çalışma, ulaşım kısıtlılığına yönelik iyileştirici teşviklerin olmayışı onları güçsüz bırakmaktadır.
- Ağır engellilik durumu olan bireylerin tedavi ve bakım masraflarının artması ya da herhangi bir cihaza ihtiyaç durumlarının olması onların sağlığa yönelik masraflarını arttırmakta, buna karşın herhangi bir geliri olmayan engellilerin yoksulluk durumları artmaktadır.
- Engelli bireyler, engelliliklerinden ötürü yalnızlaştırılmakta ve savunmasız bırakılmaktadır. Dolayısıyla, engelli bireyler, sadece maddi yoksunluk çekmemekte aynı zamanda toplumsal dışlanmaya da maruz kalabilmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2011).

Diğer yandan yoksulluğun engelliliğe yol açma nedenlerine bakıldığında ise, yoksulluk, hiçbir engeli bulunmayan ve normalde tedavi edilebilen sağlık sorunları karşısında kişileri tedaviye ulaşma noktasında kısıt oluşturabilmektedir. Örneğin görme ve işitme gibi sağlık problemleri yaşayan birey, tedavi olmadığında işitme zorluğu veya körlük

problemleri yaşayarak engelli olabilmektedir. Diğer yandan doğumda yaşanan sorunlar ve gebe annenin hamileliği süresince dengeli ve yeterli beslenmemesi doğacak çocukta gelişimsel bozukluğa neden olarak engelliliğe yol açabilmektedir (Ingstad, Benedicte Gide: 2011: 6). Diğer yandan yoksulluk nedeniyle eğitime erişemeyen bireyler güvencesiz ve geliri düşük işlerde emek piyasasına katılım sağlamaktadır. Söz konusu işler genel itibarıyla iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri ve sosyal güvenliği yetersiz olan işlerden oluşmaktadır (Karadeniz, 2012: 24). Bu bağlamda yeterli iş güvenliği alınmayan yerlerde çalışanlar bireyler iş kazasına maruz kalmaktadır. Bu durum sonucunda sürekli iş göremez hale gelen birey, engelli bir insan olarak hayatını sürdürmeye devam edebilmektedir (Arslan Tomas, 2020: 1).

3.1.5. Eski Hükümlü Yoksulluğu

Eski Hükümlü, Resmi Gazetede 31 Mart 2018 tarihinde yayımlanan ve 30377 sayılı Kamu Kurum Ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü Veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikte Madde 1'e göre, "Eski hükümlü: Affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, cinsel saldırı veya çocuğun cinsel istismarı suçlarından mahkûm olmamak şartıyla; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın

zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri," olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2018).

Eski hükümlülük kadınların cinsiyetlerine ve toplumsal rollerine bağlı olarak yaşadığı süreçler ya da yaşlı bireylerin fiziksel durumlarından ötürü karşılaştığı durumlara benzememekte ve daha çok eski hükümlülüğün bireylerin kendi tercihleri olarak varsayılmalarından ötürü çeşitli yazınlarda dezavantajlı grup içerisinde yer almamaktadır (Durmaz, 2019: 179). Fakat eski hükümlüler; sosyal ve iktisadi açıdan birçok engelle karşılaşarak, yoksunluk ve sosyal dışlanma problemleriyle mücadele etmektedir (Göçoğlu, 2015: 849).

Eski hükümlü bireylerin, işledikleri suç biçimi ve yaşamlarının bir bölümünü cezaevinde geçirmiş olmaları, istihdama katılımını kısıtlamaktadır. Bu çerçevede, işverenlerin eski hükümlü bireylere yönelik olumsuz tutumları ya da eski hükümlü bireyin, eğitim, tecrübe yönünden yetersiz olması ayrıca, kötü alışkanlıklara sahip olmaları gibi nedenler, eski hükümlülerin emek piyasasına girişini zorlaştırmakta ve onların iktisadi özgürlüklerine kısıt oluşturmaktadır (Gençtürk & Korkmaz, 2019: 371).

Tablo 9. Eski Hükümlüler İŞKUR Başvuru ve Yerleştirme Sonucu

	Başvuru			İşe Yerleştirme		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2008	6.483	120	6.603	189	2	191
2009	2.231	44	2.275	328	4	332
2010	1.435	23	1.458	222	1	223
2011	1.542	31	1.573	233	4	237
2012	7.542	112	7.654	263	7	270
2013	5.783	85	5.868	246	1	247
2014	6.004	108	6.112	383	1	383
2015	5.401	90	5.491	255	-	255
2017	10.619	160	10.779	186	-	186
2020	7.216	1.637	8.853	1454	53	1.507

Kaynak: İŞKUR İstatistik Yılları. 2020; Erusta, 2016: 87(*)

06/12/2012 tarihli ve 28489 sayılı resmi gazetede yayımlanan Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik gereği 19/9/2009 tarihli ve 27354 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin adı “Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” olarak değiştirilmiş olup, Eski Hükümlü Kontenjanlarından Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananlar da yararlanmaya başlamıştır.

Eski hükümlülerin özel sektörde çalışma zorunluluğunun kaldırılması sebebiyle kamu kurumlarında eski hükümlü istihdamında azalmıştır (Erusta, 2016: 87). Tablo 9 incelendiğinde yıllar itibariyle İŞKUR a başvuru yapan kişi sayısının çok azı istihdamda kendine yer bulabilmiştir. Ayrıca eski hükümlü istihdamını cinsiyet perspektifinden bakıldığında kadınlar aleyhine bir durum söz konusudur. Nitekim, 2008-2020 yılına değin işe başvuran kadın eski hükümlü yerleştirme oranları hayli düşük bir şekilde gerçekleşmiştir.

Eski hükümlüler sahip oldukları kimliklerinden ötürü istihdama katılamamaları ve toplumla bütünleşememeleri çeşitli çalışmalarda yer almıştır. Nitekim Seçen; Eski Hükümlülerin Toplumla Bütünleşmeleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz adlı çalışmasında eski hükümlülerin tahliye sonrasında başvuru yaptıkları işyerlerinden sahip oldukları kimliklerinden dolayı kabul edilmediklerini belirtmiştir. Seçen ayrıca eski hükümlülerin geçici işlerde çalışarak ya da ailesinden destek alarak geçinmeye çalıştıklarını ifade ederek büyük bir çoğunluğunun sürekli gelir getirici bir işte çalışmadıklarından ötürü maddi problemler yaşadığını vurgulamıştır (Seçen, 2021: 94-98). Dolayısıyla eski hükümlü bireylerin diğer dezavantajlı gruplardan farklı olarak çalışacak durumdayken, istihdama sayılan nedenlerden ötürü katılamaması onları yoksulluk ve sosyal dışlanma riskiyle daha fazla karşı karşıya bırakmaktadır (Erbil

Erdugan, 2010: 72). Ayrıca eski hükümlülerin toplumda azınlık olarak yer alması ve suça meyilli olarak görülme sorunsalı, işverenler tarafından talep edilme oranlarını düşürmektedir. Diğer yandan eski hükümlüler emek piyasasına katılım sağlasalar dahi, düşük ücret oranlarında ve süreklilik arz etmeyen işlerde geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum onların toplumsal hayata katılımını güçleştirmektedir (Durmaz, 2019: 180-181). Eski hükümlülerin işgücü piyasasına katılamamaları veya sürekli olmayan işlerde çalışmaları ve gerekli gelirden yoksun kalmaları, onları tekrar suç işlemelerine neden olarak topluma katılmaları yönündeki etkiyi tersine çevirmekte ve yoksulluklarını arttırmaktadır (Yılmaz, 2016: 9-10).

4. Sonuç

Çalışma ilişkileri literatüründe genellikle savunmasız veya kırılgan gruplar olarak adlandırılan dezavantajlı gruplar; refah bir yaşam süremeyen ve dezavantajlılıklarından dolayı, gelişim fırsatlarından yoksun olan kimseler olarak ifade edilmektedir. Cinsiyet, ırk, belirli bir toplulukta doğma veya her topluma özgü kriterlere göre, ayrımcılığa maruz kalan kişiler dezavantajlı gruplar içerisine dahil edilmekle beraber dezavantajlı grupların kapsamı ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda bu çalışmada genel olarak dezavantajlı grup içerisine dahil edilen kadınlar, yaşlılar, çocuklar engelliler ve eski hükümlüler bakımından yoksulluk profillerinden bahsedilmiştir.

Kadınlar açısından yoksulluk, toplumun kadınlara dayadığı cinsiyetçi roller ve ataerkil aile yapısının meydana getirdiği eşitsizlik, kadının toplum içerisinde dezavantajlı grupların içinde dahil edilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede hanedeki yaşlı ve çocukların bakımı ve hane içi işlerin kadınların görevi olarak görülmesi, kadınların iş ve eğitim hayatına katılmalarını kısıtlamaktadır. Diğer bir yandan emek piyasasına aktif katılım sağlayan kadınların ev hizmetlerini de ek iş olarak yürütmeye çalışması onları düşük ücretli enformel sektörlerde çalışmalarına neden olarak kadın yoksulluğunu daha da görünür kılmaktadır.

Çocuk yoksulluğunu tetikleyen durum ise hanehalkı özellikleri ile ilişkilidir. Hanehalkı gelirinin yetersiz olması çocukların eğitime erişimlerini kısıtlayarak onların ileride iyi bir

iş ve gelire erişim imkanlarına engel teşkil etmektedir. Bu durum yoksulluğun kuşaklararası aktarımına sebebiyet vermektedir.

Yaşlı yoksulluğuna bakıldığında ise yaşlı bireylerin gençken sosyal güvenceden yoksun yerlerde çalışmaları yaşlılık dönemlerinde gelirsiz kalmalarına ve yoksullaşmalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda günümüzde geleneksel aile yapısının yerini modern aile düzenine bırakması ve yaşlı bireylerin ayrı evlerde yaşamlarını sürdürmeleri yaşlı bireylerin, yalnızlaşmasına yol açmaktadır. Yaşlıların hem maddi hem de manevi bakım hizmetini ailelerin üstlenmemesi onların yoksulluğunu arttıran temel etmenlerin başında gelmektedir.

Bireyin engellilik durumu da dezavantajlı grup içerisinde yer alan önemli bir yoksulluk grubunu oluşturmaktadır. Nitekim, bir bireyin engellilik hali yoksulluk riskini artırırken; yoksulluk çeken bireyin engellilik riski yüksektir. Engellilik ve yoksulluk arasındaki bu çift yönlü ilişki engelli bireyler yaşamlarının her aşamasında diğer dezavantajlı gruplar içerisinde en fazla sosyal dışlanmaya maruz kalan grup içerisinde yer almasına neden olmaktadır. Bu bakımdan engelli bireylerin engel dereceleri arttıkça gerek toplumsal hayatta gerekse emek piyasasında yeterince yer alamadıklarını ve yoksulluk çektikleri ifade edilebilmektedir.

Eski hükümlülülerin yoksulluğu ise, diğer dezavantajlı grupların yaşadığı yoksulluk süreçlerinden farklılık taşımaktadır. Eski hükümlülülerin emek piyasasının gerektirdiği yeterli vasa sahip olmamaları onları güvenceli işlere erişimini zorlaştırmakta ve enformel sektörde istihdam edilmelerine neden olmaktadır. Ayrıca işlemiş oldukları suçlardan dolayı hüküm giymiş olmaları toplum ve işverenlerin önyargıyla yaklaşımlarına neden olmaktadır. Bu durum onları yeterli gelire ulaşmalarına engel olarak toplumun genel refah seviyesine erişimlerini kısıtlamakta ve toplumsal dışlanmalarını arttırmaktadır.

KAYNAKÇA

Acu, C. (2021). Mülteci Çocuklar ve Çocuk İşçiliği. <https://www.indyrturk.com/node/376211/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/m%C3%BClteci-%C3%A7ocuklar-ve->

<https://www.indyrturk.com/node/376211/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/m%C3%BClteci-%C3%A7ocuklar-ve->
(Erişim Tarihi: 10.04.2022).

Ak, M. & Közleme, O. (2017). Yaşlı Yoksulluğu. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 3. Sayı: 2. (197-208).

Ak, Y. (2019). *Çoklu Bir Dezavantajlılık Olarak Engelli Yoksulluğu: Türkiye Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı. İstanbul.

Aksan, G. (2009). *Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). *Yoksulluk: Terminoloji. Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*, Coşkun Can Aktan (Ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Alptekin, D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları. Topçuoğlu, A., Aksan, G. ve Alptekin, D. (Der.). *Yoksulluk ve Kadın*. Kayhan Matbaacılık. İstanbul (15-33).

Altay, A. & Aslanpay, E. (2016). Kadın Yoksulluğunu Anlamak: Türkiye'ye İlişkin Bir Değerlendirme. *KARATAHTA İş Yazıları Dergisi* Sayı: 4/ Nisan 2016 (s: 1-30)

Altunsu Sönmez, Ö. & Gülçek, Y. (2021). Pandemi Sürecinde Evlerimizde Hizmetkarları Gündelikçi Kadınlar. Başaran, E. ve Alkın, R.C. (Ed.). *Pandemi Süresinde Dezavantajlı Gruplar*. NEÜ Yay. (225-274).

Arpat, B. & Bertan, B. (2019). Dezavantajlı Grupların İş Sağlığı ve Güvenliği. Yasım, Y. K. (Ed.). *İşgücü Piyasasında Dezavantajlı Kesimler*. Türk Metal Sendikası Eğitim ve Araştırma Merkezi. Ankara. (215-239).

Arslan Tomas, S. (2020). *İş Kazaları Sonrası Psikososyal Hizmet Gereksinimlerinin Güçlendirme Yaklaşımı Çerçevesinde İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). T.C. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara

Aydın, K. & Güloğlu, T. (2011). Türkiye'de Nispi Yoksulluğun Sosyo-Ekonomik Analizi.

Sosyal Siyaset Konferansları. Sayı: 60. (89-118).

Barrett, R. (2010). Disadvantaged Groups In The Labour Market. *Economic & Labour Market Review*. Vol 4. No 6. June 2010

Barry, B. (2017). *Sosyal Adalet Neden Önemlidir*. Kılıç, E. (Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Cengiz, İ. (2018). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler. *Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)*. 8(2). 23-40

Child Poverty Facts And Figures. <https://cpag.org.uk/child-poverty/child-poverty-facts-and-figures>. (Erişim Tarihi: 09.04.2022).

ÇSGB. (2017-2023). Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı. ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü.

Derin Yoksulluk Ağı. Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu. <https://derinyoksullukagi.org/raporlar/turkiyede-cocuk-yoksullugu/>. (Erişim Tarihi: 09.04.2022).

Desarrollo, M.Y. (2004). Understanding Poverty From A Gender Perspective. *Women and Development Unit*.

DPT. (2001). Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.

Duclos, J. Y. & Gregoire, P. (2002). Absolute and Relative Deprivation and the Measurement of Poverty. *Review of Income and Wealth*, 48(4), 471-492.

Durmaz, Ş. (2017). Engellilik ve İşgücü Piyasası İlişkisi. Bartın Üniversitesi. *İ.İ.B.F. Dergisi* Yıl: 2017 Cilt: 8 Sayı: 15. (249-276).

Durmaz, Ş. (2019). Bir Dezavantajlılık Olarak Eski Hükümlülük Hali. Yasım, Y. K. (Ed.). *İşgücü Piyasasında Dezavantajlı Gruplar*. Türk Metal Sendikası Eğitim ve Araştırma Merkezi. Ankara. (165-198).

Ebbinghaus, B., Nelson, K., & Nieuwenhuis, R. (2019). Poverty in old age. In B. Greve (Ed.), *Routledge International Handbook of Poverty*. New York, NY: Routledge (pp. 257–267).

Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*. 25(4). (83-88).

Engelliler Hakkında Kanun. T.C. Resmî Gazete. 1.7.2005. 5378. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Erbil Erdugan, F. (2010). *Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği*. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın No:50 Ankara. Kasım.

Erdem, T. (2009). Yoksulluk. T. Erdem (Ed.). *Feodaliteden Küreselleşmeye*. (2. baskı). içinde (309-345). Ankara: Lotus Yay.

Ergüden, A.D. (2008). *Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

Erusta, M. (2016). *Türkiye’de Eski Hükümlülere Yönelik Sosyal Politikalar*. T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya.

European Institute For Gender Equality. Disadvantaged Groups. <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1083>. (Erişim Tarihi: 14.03.2021).

EUROSTAT. (2010-2020). At-Risk-Of Poverty Rate By Detailed Age Group - EU-SILC Survey. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi120/default/table?lang=en>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

EUROSTAT. (2020) At-Risk-Of-Poverty Rate By Sex. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi010/default/table?lang=en>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Gençtürk, Z. & Korkmaz, A. (2019). Eski Hükümlü Bireylerin İşgücü Piyasasına İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.24. S.2. (369-384)

Göçoğlu, V. (2015). Dezavantajlı Gruplar Üzerinde Yapılan Bir Kamu Politikası Sonlandırmasının Analizi: Eski Hükümlülerin Özel Sektördeki İstihdam Zorunluluğunun Kaldırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 8 Sayı: 36

Gökbayrak, Ş. (2006). Uluslararası Göçler ve Kadın Emegi. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Sayı: 86. <https://sosyalpolitika.fisek.org.tr/uluslararsi-gocler-ve-kadin-emegi/>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Gönülaçan, A. (2016). Engelli İstihdamına Yönelik İşveren Tutumları: Trabzon Örneği. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:16. Yıl:16. Sayı: 3. (111-130).

Haitz, N. (2015). Old-Age Poverty in OECD Countries and the Issue of Gender Pension Gaps. *CESifo DICE Report 2/2015* (June).

Hoban, D. (2019). *Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Boyutları: İstanbul-Küçükçekmece Örneği*. T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne. Türkiye.

Hong, S. (2004). Access To Higher Education For Disadvantaged Groups in China A Summary Report. *Chinese Education And Society*, Vol. 37, No. 1, January/February 2004, Pp. 54-71.

Ingstad, B. & Eide, A.H. (2011). Disability And Poverty: A Global Challenge. *Policy Press*.

İlhan Tunç, A. (2009). Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt: V1, Sayı:I, 237-269 <http://efdergi.yyu.edu.t>

İŞKUR. (2020). İstatistik Yıllıkları. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Kabakçı Karadeniz, H. (2017). Yoksulluğun Nedenleri. Özdemir, Ç ve İslamoğlu, E. (Ed.). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Seçkin Yay. Ankara. (161-180).

Karadeniz, O. (2012). Dünya'da ve Türkiye'de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği. *Çalışma ve Toplum*, 2012/3

Korkusuz, R. & Uğur, S. (2016). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Bursa: Ekin Yay.

Körükmez, L. (2008). Kent Yoksulluğu ile Mücadelede Kadınların Geliştirdiği Stratejiler ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini. Nuriye Oktik (Ed.), *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları İçinde* (S. 207-244). İzmir: Yakın Kitabevi

Limanlı, Ö. (2020). Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Bir Yeniden Değerlendirme. *Journal of Research in Economics*. 4 (2). (158-173).

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jore/issue/57308/813485>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Mayer, S. E. (2003). What Is A Disadvantaged Group? *Effective Communities Project*. Minneapolis, MN.

Metin. B. (2014). Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen'in Kapasite (Capability) Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Yasar University*. 9(36). (6261- 6380)

Mitra, S., Posarac, A. & Vick, B. (2011). Disability And Poverty In Developing Countries:A Snapshot From The World Health Survey. *The World Bank Social Protection and Labor Unit*

OECD. (2021). Child Poverty. *Oecd Family Database*.

<http://www.oecd.org/els/family/database.htm>. (Erişim Tarihi: 09.04.2022).

OECD.Stat. (2015). Child Well-Being Child (0-17) Income Poverty Rates. <https://stats.oecd.org/> (Erişim Tarihi: 09.04.2022).

OECD. Stat. (2014). Children(1-15) Deprived Of Basic Nutrition. <https://stats.oecd.org/> (Erişim Tarihi: 09.04.2022).

Oktik, N. (2008). Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Bakış. Oktik, N. (Der.). *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*. (21-56).

Özdemir, M.Ç. (2017). Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri. M.Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu (Ed.). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. (2. Baskı). içinde (183-208). Ankara: Seçkin Yay.

Özer, Y.E. & Çolak, M. (2015). Yoksulluk, Dezavantajlı Grup ve Suç İlişisine Yönelik Bir Alan Araştırması: İzmir Kadın Sığınma

Evleri rneği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 29 Sayı: 3. (479-491).

Pinilla Roncancio. M. (2015). Disability And Poverty: Two Related Conditions.A Review Of The Literature. *Revista de la Facultad de Medicina*, vol. 63, nm. 1 Sup, 2015. (113-124).

Resmi Gazete. 31 Mart 2018. Türkiye İş Kurumundan: Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180331-11.htm>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Sastry, T.S.N. (2012). Human Rights Of Vulnerable & Disadvantaged Groups Course Book – I. *Registrar, University Of Pune. Ganeshkhind Pune - 411 007*.

Sayar zkan, G. (2016). Yoksulluğın Kavramsal erevesi İçinde Kadın. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*. 10.21798/Kadem.2017225032. (106-119).

Seçen, K. G. (2021). *Eski Hükümlülerin Toplumla Bütünleşmeleri zerine Sosyolojik Bir Analiz*. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Sosyoloji Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

Şeker, A. & Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi. Turkish Journal Of Population Studies* . 40. (7-30).

Şener, . (2009). Kadın Yoksulluğu. *Tepav Yayınları Değerlendirme Raporu*. (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

Şenses. F. (2017). *Küreselleşmenin teki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yay.

T.C. Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2011). Dünya Engellilik Raporu. <https://static.ohu.edu.tr/uniweb/media/portallar/engelsizuniversite/duyurular/1345/diwnu3i5.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

T.C. 100. Yıl Türkiye Planı. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) (2018). *Kalkınma*

Bakanlığı Yaşlanma zel İhtisas Komisyonu Raporu. Yayın No: Kb: 3018 - ik: 799

Tekdemir, N. ve Yılmaz, H.H. (2020). Türkiye ve Avrupa lkelerinde ocuk Yoksulluğunun Belirleyicileri zerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt: 53, Sayı: 3. (1075-1104). DOI: 10.30964/auebfd.740321, E-ISSN: 2458-8342, P-ISSN: 1301-3718

Tire, O. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. *Mavi Atlas*. 5(1). (97-112).

Tokol, A. (2019). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar. Tokol, A. Ve Alper, Y. (Ed.). *Sosyal Politika*. Bursa: Dora Yay.

TÜİK. (2020). İstatistiklerle Yaşlılar. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslılar-2020-37227>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

TÜİK. (2020). İstatistiklerle ocuk. <https://www.tuik.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

TÜİK. (2021). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri. <https://www.tuik.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Türkan, M. Ve Sezer, S. (2017). Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla rneği. *Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 4. Sayı: 4 (Sf. 35-57).

TÜSİAD. (2000). Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Bir Karşılaştırma. TÜSİAD-T/2000-12/295. İstanbul.

Uluslararası Af rgt. (2020). ABD Dünya İzliyor.

<https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/ABD%20-%20D%3BCnya%20C4%B0zliyor%20C3%96zet%5B1%5D.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

UNICEF. (2016). A Fair Chance For Every Child. UNICEF.

<https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/ddea0e8506fd3036276dd622128bca35f7b7c5f.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

UNICEF. (2017). Dijital Bir Dünyada ocuklar. UNICEF.

https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/SOWC_2017_SUM_TR.pdf. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

UNICEF. (2022a). A Pratical Guide To Monetary Poverty Analysis. Monetary Child Poverty Analysis Policies.Pdf (Unicef.Org). (Erişim Tarihi: 09.04.2022).

UNICEF. (2022b). Çocuk Sahibi Olan Ailelerin Üçte İkisi, Salgın Sırasında Gelir Kaybı Yaşadı. <https://www.unicef.org/turkey/>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

UNICEF. (2022c). UNICEF: Ukrayna'da Savaştan Kaçan Çocuklar, Artan İnsan Ticareti ve Sömürü Riskiyle Karşı Karşıya. <https://www.unicef.org/turkey/>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

UNWOMEN. (2017). UN Women And The World Bank Unveil New Data Analysis On Women And Poverty. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2017/11/news-un-women-and-the-world-bank-unveil-new-data-analysis-on-women-and-poverty>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Up, T. (2013). Disability, Poverty & Livelihoods. *First English Edition United States Agency November 21*

Yakıt, E. & Coşkun, A. (2013). Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu ve Hemşirenin Rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 10(2). (30-37).

Yalçın, S. (2016). Hatay ve Urfa'da Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları. Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri. *Hayata Destek Konferans Bildirileri*. İstanbul

Yasım, Y.K. (2019). Dezavantajlı Gruplar ve İşgücü Piyasası. Yasım, Y.K. (Ed.). *İşgücü Piyasasında Dezavantajlı Gruplar*. Türk Metal

Sendikası Eğitim ve Araştırma Merkezi. 2. Baskı. Ankara. (1-22).

Yıldırım, M., Murat, D., & Aca, Z. (2015). Algılanmış Etnik Ayrımcılık Deneyimleri ile Türkiye'de Roman Kadınlar. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 17(2).

Yıldız Başdoğan, S. (2019). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. Tokol, A. Ve Alper, Y. (Ed.). *Sosyal Politika*. (416-432). Bursa: Dora Yay

Yılmaz, A. T. (2016). *Türkiye İş Kurumu Tarafından Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulanan Mesleki Eğitim Kurslarının Etkilerinin İncelenmesi ve Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesine Yönelik Öneriler*. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. Ankara.

Yüksel Arabacı, R. (2017). *Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi*. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu (Ed.). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı). içinde (143-157). Ankara: Seçkin Yay.

Yüksel Oktay, E., Çölgeçen, H., Karahan, K.K. & Yıldırım, Y.Z. (2019). Bir Dezavantajlı Grup Olan Engellilerin Sosyal Dışlanmalarını Önlemek Üzere Türkiye'de Uygulanan Sosyal Politikalar. 15. *Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri*. <https://bulut.izu.edu.tr/index.php/s/EAoO1UJWP6kawl5#pdfviewer>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

Whelan, C.T., Maitre, B. & Nolan, B. (2007). Multiple Deprivation And Multiple Disadvantage In Ireland: An Analysis Of Eu-Sılc. *Policy Research Series*. Number 61. April.

Wood, C. & Grant, E. (2010). The Most Effective Way To Tackle Disability Poverty Is By Reducing Costs. Counting The Cost. <http://www.demos.co.uk/>. (Erişim Tarihi: 30.06.2022).